

Regional miljöövervakning-

Nyckel- och ansvarsarter i Norrbottens fjällvärld

Länsstyrelsen
Norrbotten

Uppdaterad 2016-04-20

Det här ett resultatblad som visar delar av den regionala miljöövervakningen i Norrbottens län. Resultaten presenteras i form av ett urval parametrar som beskriver eventuella förändringar av tillståndet. Resultatbladet omfattar bakgrundsinformation, en sammanfattande tillståndsbedömning och resultat presenterade i diagram.

<i>Län:</i>	Norrbottens län
<i>Tidsserie:</i>	Varierar
<i>Programområde:</i>	Fjäll
<i>Delprogram:</i>	Nyckel- och Ansvarsarter
<i>Metod:</i>	Varierar
<i>Utförare:</i>	Länsstyrelsen i Norrbottens län m fl.
<i>Datakälla:</i>	
<i>Datalagring:</i>	Länsstyrelsen i Norrbottens län

<i>Kontakt:</i>	Länsstyrelsen i Norrbottens län Miljöanalysenheten 971 86 Luleå 010-2255000 Norrbotten@lansstyrelsen.se
-----------------	---

Bakgrundsinformation

Tidigare fanns regionala miljömål för fjällområdet med delmål om att länets nyckel- och ansvarsarter skulle bevaras i livskraftiga bestånd. För att kunna följa upp detta utvaldes några arter som indikatorer. Även om delmålen nu försvunnit är det intressant att följa utvecklingen för arterna. Det är främst länsstyrelsens fältenhet som aktivt deltar i inventeringarna/övervakningen. Ofta sker detta i samarbete med forskare.

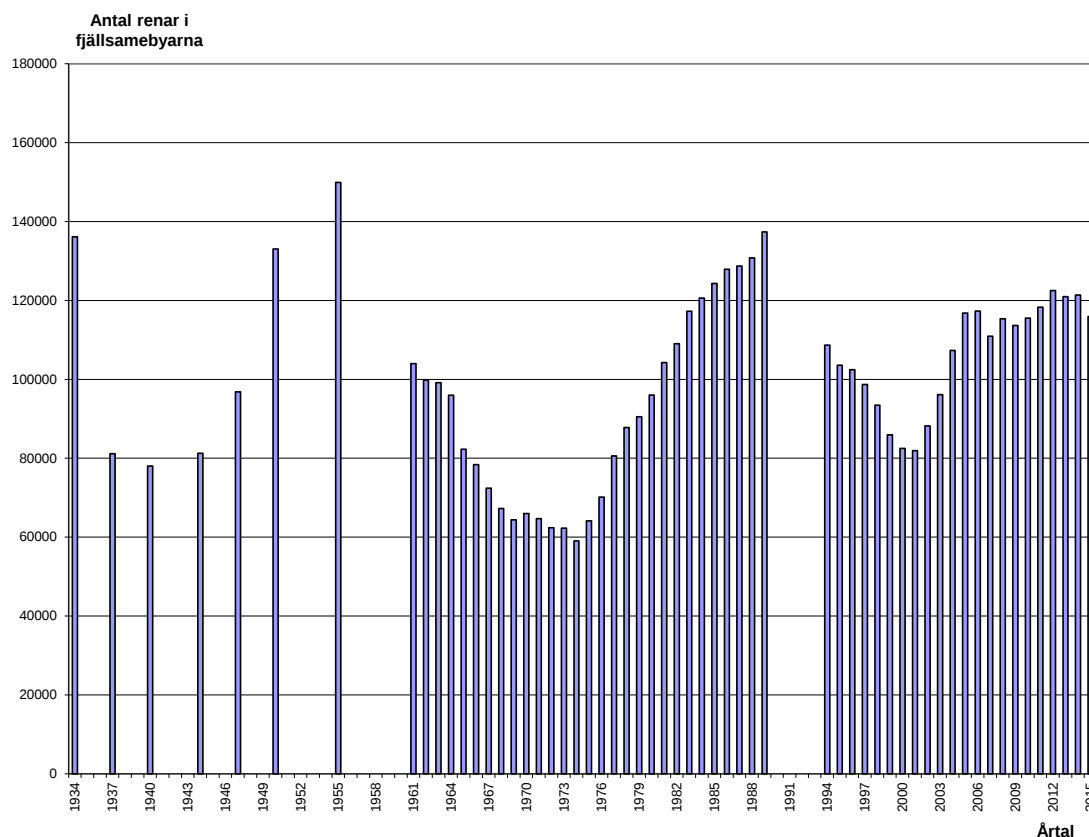
Med nyckelarter avses arter som på olika sätt skapar livsbetingelser för ett stort antal andra arter. I Norrbotten har vi valt att följa renantalet i fjällsamebyarna. Renen präglar stora delar av fjällskapet genom sitt bete. Vi följer även hur tillgången på små däggdjur (fjällämlar, olika sorkarter och näbbmöss) varierar genom övervakningsinsatser i Stora Sjöfallet. Smådäggdjuren är synnerligen viktiga bytesdjur för tex fjällrävar, ugglor och många rovfågelarter.

En ansvarsart för Norrbottens län kan sägas vara en ovanlig art som har hela eller huvuddelen av sin svenska, europeiska eller världsutbredning i länet. Länet har då ett särskilt ansvar för artens bevarande. Det finns många arter som är att betrakta som ansvarsarter för länet. Vi har dock i ett första skede valt att följa antalet föryngringar av järv, fjällräv, och jaktfalk som indikatorer.

Bedömningar av tillstånd och förändringar

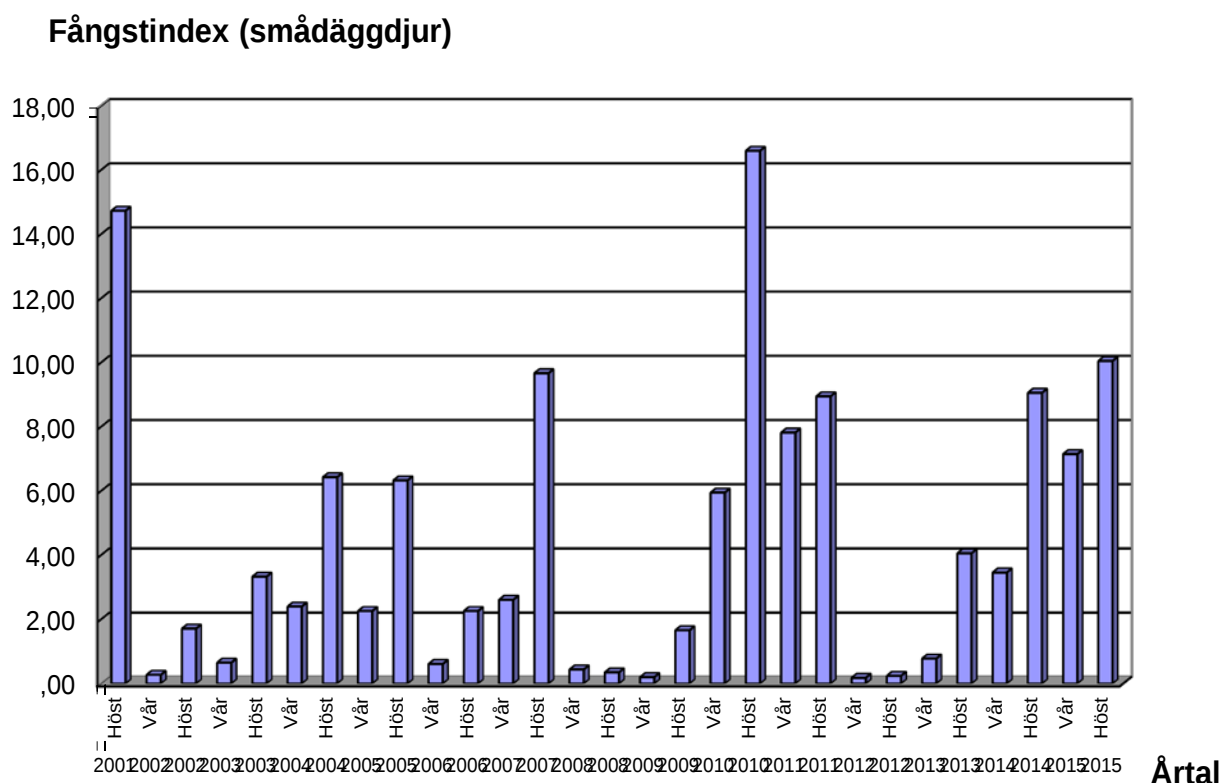
Renantalet och förekomsten av smådäggdjur varierar cykliskt. Farhågor finns för att ett varmare klimat vintertid kan förorsaka mer isbarksbildning som påverkar dessa nyckelarter negativt. För fjällräven som är en utpräglad smådäggdjurspecialist är den bristande födotillgången en av orsakerna till att arten riskerar att försvinna från Norrbottens fjällvärld. Järvstammen och jaktfalkspopulationen bedöms vara relativt stabila men mellanårsvariationer förekommer. Förutom för renantalet är tidserierna med jämförbara data relativt korta. Med tiden kommer resultaten att bli alltmer värdefulla för bedömningar av tillstånd och förändringar.

Renantal i fjällsamebyarna	Renantalet varierar över tiden och därmed även renbetetrycket. Under 2000 talet har renantalet ökat men dämpats genom ett högre slaktuttag och svåra betesförhållanden under några av vintrarna	Figur 1.
Smådäggdjursindex	Övervakningen startade år 2001 och då var smånagartillgången god. 2007 var även ett bra år. Under 2010 och 2011 har tillgången på smånagare varit riktigt bra. Som förväntat kraschade stammarna under 2012. Under 2013 började stammarna åter öka och 2015 blev ett toppår.	Figur 2.
Antal fjällrävsföryngringar	Situationen för länets fjällrävar har varit dålig nu under 2000-talet. Som regel har endast enstaka föryngringar noterats. Under 2011 har 8 föryngringar konstaterats tack vare bra födotillgång men under 2012 och 2013 skedde inga föryngringar. Bättre födotillgång under 2014 innebär att 5 fjällrävskullar påträffades. Fortsatt gott om smånagare 2015 bidrog till att 20 föryngringar konstateras i Norrbotten..	Figur 3.
Antal jaktfalkspar	Jaktfalkspopulationen har ansetts vara stabil men årliga variationer på häckningsframgång förekommer. Sen några år tillbaka har inventeringar främst gjorts i parkblocket och där har antalet lyckade häckningar minskat. De senaste åren har häckningsframgången blivit bättre.	Figur 4.
Antal järvföryngringar	Järvstammen är i stort sett stabil i länet men har minskat något de senaste åren. Antalet föryngringar har under den senaste femtonårsperioden varierat mellan 28 och 71.	Figur 5.

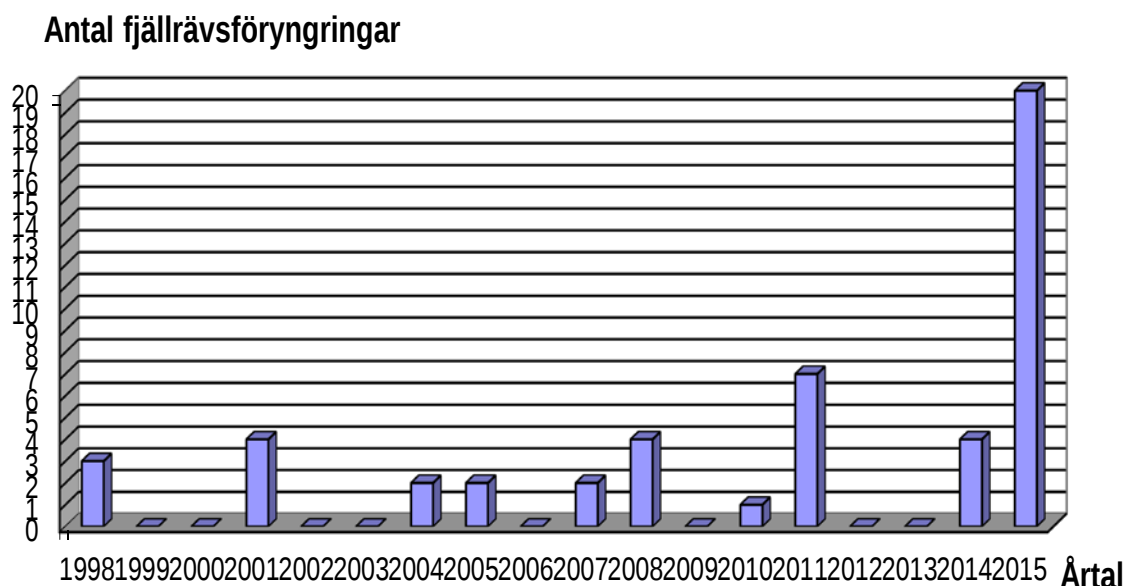
Figur 1. Renantal i länets fjällsamebyar 1934-2015

Även om det saknas årliga uppgifter (före 1980) visar figuren att renantalet verkar variera i 20-30 åriga cykler. Det betespräglade fjällandskapet är till stor del ett resultat av den renskötsel som sedan lång tid bedrivits i fjällvärlden. Renantalet ger en indikation på hur stark betespåverkan är under olika tidsperioder. Rennäringslagen föreskriver att landets samebyar årligen ska räkna sina renar och fastställa det totala renantalet vid byastämman. Renarna räknas efter höstslakten och statistiken beskriver således antalet vid vinterns början. För fjällsamebyarna i Norrbotten är det vinterbetesförhållandena i skogslandet som begränsar renantalet.

Figur 2. Smådäggdjursförekomst i Stora Sjöfallet (fångstindex 2001-2015)

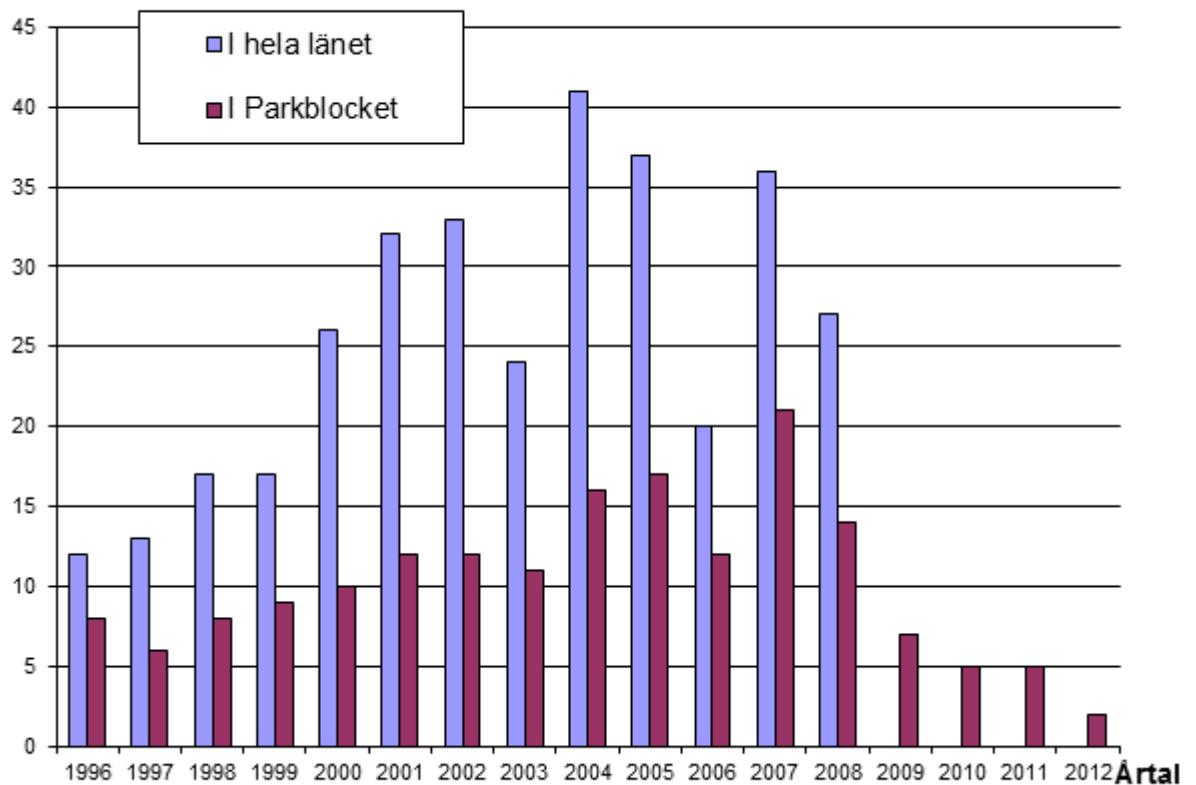
Som en del i den nationella miljöövervakningen inventeras smådäggdjuren i området kring Stora Sjöfallets nationalpark. Inventeringarna startade 2001 och bedrivs två gånger per år. Figuren visar ett sammanslaget fångstindex för samtliga smådäggdjursarter. Detta ger en indikation på hur födotillgången varierar mellan åren för de arter som är beroende av smådäggdjuren. Den art som är klart vanligast i fällfångsterna vid Sjöfallet- Ritsemområdet är gråsidning. Det fångas även fler rödsorkar och åkersorkar än fjällämlar. En viktig orsak till att övervakningen startade var att något riktigt stort "lämmelår" inte förekommit sedan 1982. Mer information finns på hemsidan, [miljoovervakning-av-smagnagare](#) Efter att stammarna kraschade 2012 har de börjat byggas upp igen och hösten 2014 fanns det gott om smådäggdjur. Sannolikt har populationerna av smådäggdjur kulminerat under 2015 och vi kan förvänta oss små populationer under 2016.

Figur 3. Antal föryngringar av fjällräv i länet mellan 1998 och 2015

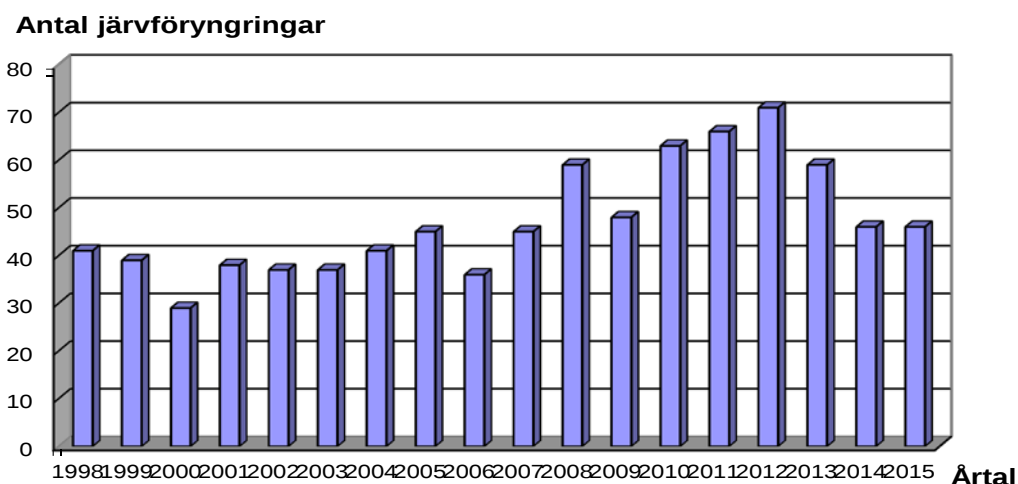
Under det goda "Lämmelåren" 1981 och 1982 konstaterades 11 respektive 27 föryngringar i länet. Sedan dess har antalet föryngringar varit sporadiska. Den goda sorktillgången 2001 resulterade i 4 föryngringar och under 2007 har det trots god tillgång på smådäggdjur endast blivit två föryngringar. Samma sak återupprepades under 2010 och då med bara en konstaterad föryngring. Under 2011 har 8 föryngringar noterats men när sorkstammen kraschade 2012 så skedde inga föryngringar. Inga föryngringar har heller konstaterats under 2013. Under 2014 har fem föryngringar konstaterats och tack vare den goda tillgången på smågnagare 2015 noterades 20 föryngringar i länet. Den svenska utbredningen av fjällräv har i stort sett omfattat hela kalfjällsområdet, men är numera begränsad till delar av Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

Antal par jaktfalkar

Figur 4. Antal par jaktfalkar

Projekt Jaktfalk Norrbotten startade 1996 inventering av denna art i Norrbottens fjällregion. Inventeringsområdets geografiska omfattning och inventeringsinsatsen har varierat mellan åren. Att antalet par för Norrbotten totalt har ökat fram till 2004 bör endast tolkas som att inventeringen funnit allt fler jaktfalksrevir i länet. Från och med 1998 har man relativt jämförbara data från nationalparksblocket. Jaktfalken är en utpräglad ripspecialist och dålig tillgång på ripor kan vara förklaringen till resultatet för 2009 -2012 då inventeringen endast genomfördes i parkblocket. Åtgärdsprogrammet för Jaktfalk har lagts ner men viss inventering sker inom projekt Pilgrimsfalk. Under 2013 har 4 lyckade häckningar konstaterats i parkblocket och ytterligare 5 lyckade häckningar har skett på andra platser i länet. Siffrorna för 2014 visar 7 lyckade häckningar i parkblocket och 5 utanför..

Figur 5. Totala antalet järvföryngringar i länet 1998-2015

Under perioden har antalet föryngringar varierat mellan 28 och 71. Det redovisade antalet innefattar säkra och sannolika föryngringar. Järvstammens utveckling styrs i mycket stor utsträckning av födotillgång (framförallt ren) och legal och illegal jakt på arten. Artens framtida utveckling är till stor del beroende av om förvaltningsmodeller kan utvecklas som är acceptabla för myndigheter, bevarandeintressen och berörda näringar. Inventeringen av järvföryngringar styrs i nuläget av en relativt väldefinierad metodik. Den årliga inventeringen är en del i den nationella rovdjurspolitiken och finansieras av medel från Naturvårdsverket. Under 2013, 2014 och 2015 har inte alla områden inventerats. Man har dock uppskattat antalet utifrån tidigare inventeringsresultat.